

Keskikylä asemakaava ja osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi

Pyhäjoki 2025

Laura Ohenoja

3.7.2025

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Tietoa tutkimusalueesta.....	7
3	Menetelmät ja inventointi	13
4	Havainnot	15
5	Kohdetiedot	17
6	Lähteet.....	21

Tutkimuksen perustiedot

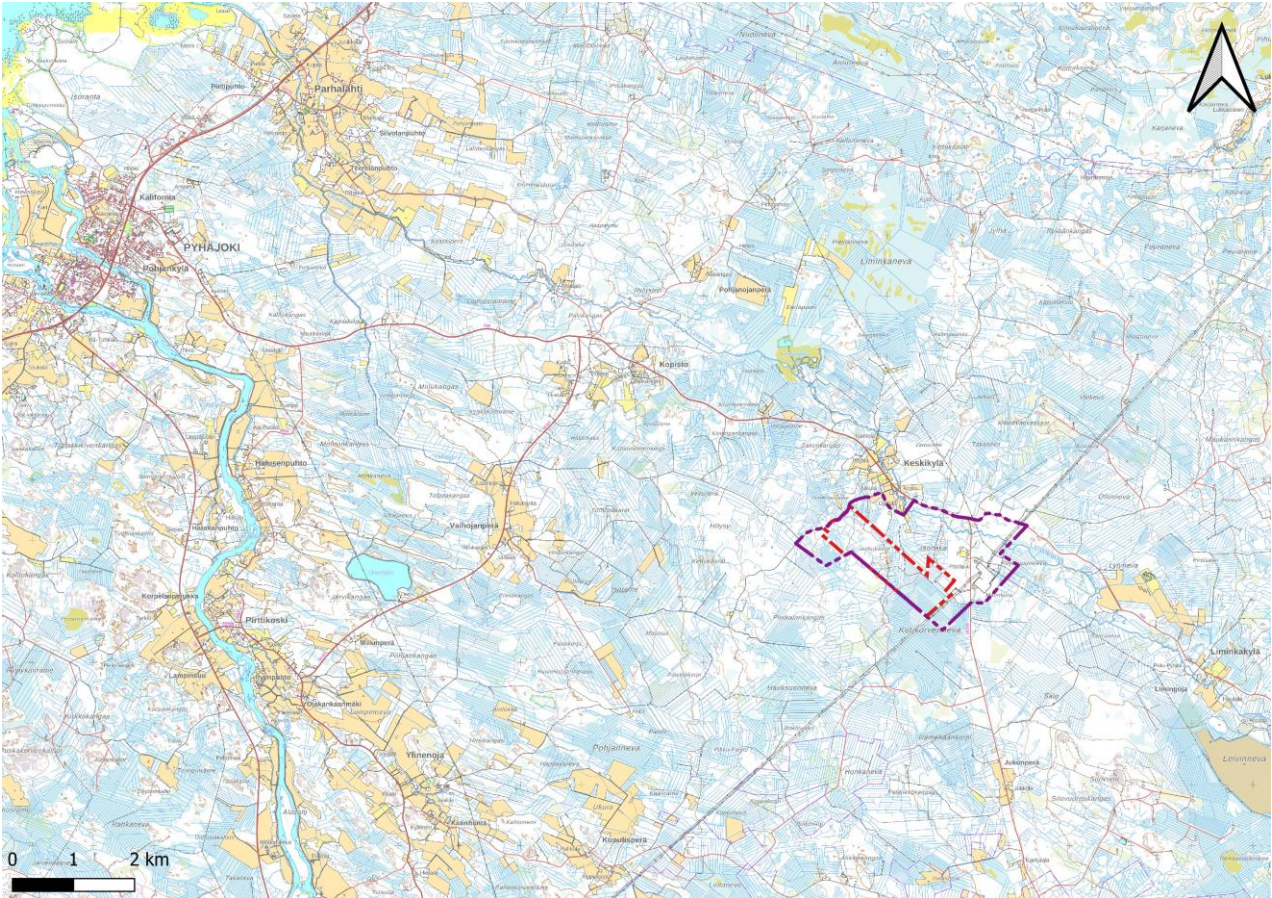
Hyperco Oy on laatimassa Pyhäjoelle Keskikylään asema- ja osayleiskaavaa datakeskusta varten. Osana selvitystöitä kaava-alueilla suoritettiin arkeologinen inventointi. Alueen arkeologisesta inventoinnista vastasi Sweco Finland Oy.

Kaava-alueelta tunnettiin yksi mahdollinen muinaisjäänös. Arkeologisessa inventoinnissa 2025 tarkastettiin mahdollinen muinaisjäänös ja etsittiin aiemmin tuntemattomia esihistoriallisen ja historiallisen ajan kohteita.

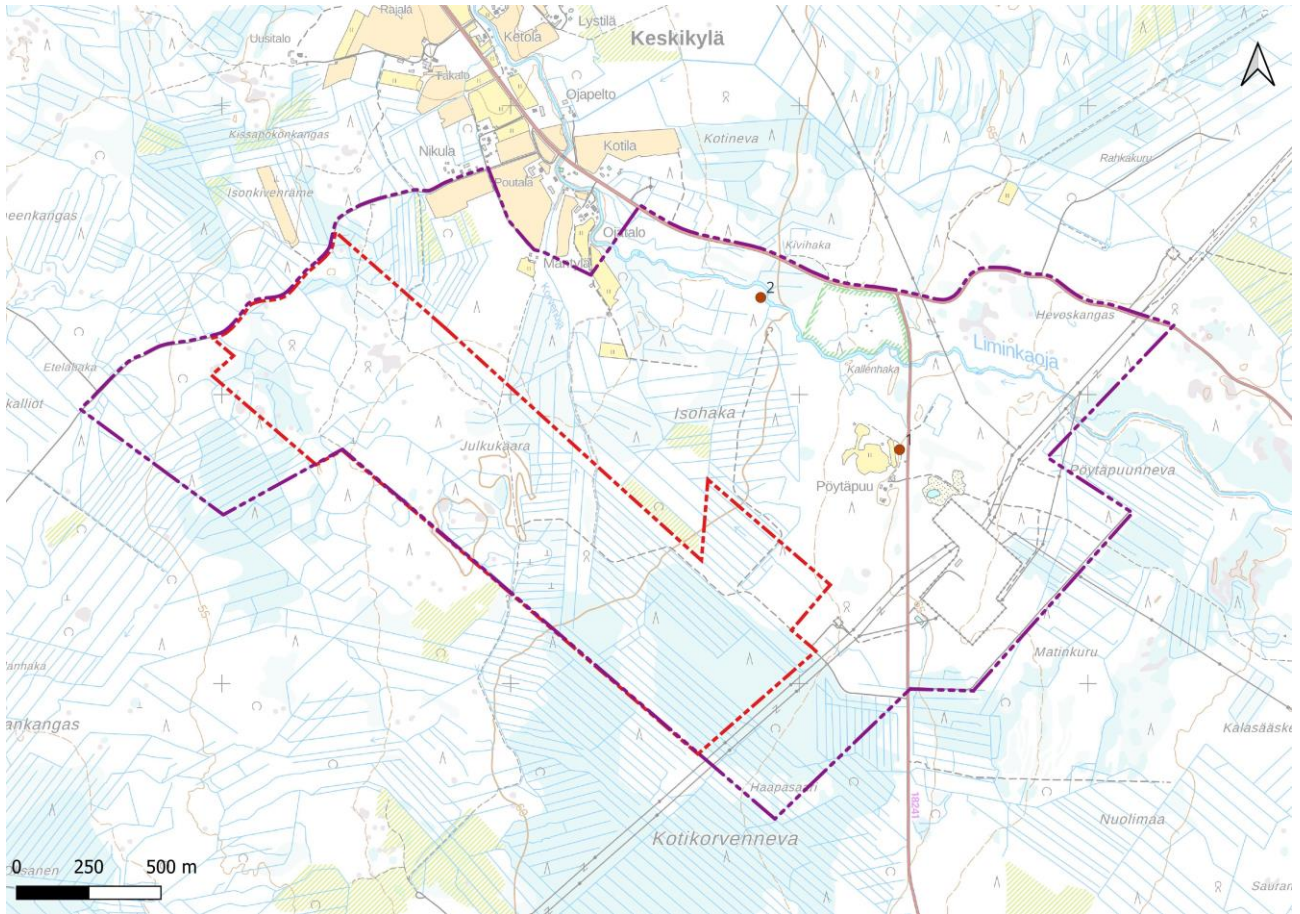
Tutkimustyyppi	Arkeologinen inventointi
Tutkimuksen peruste ja tavoite	Pyhäjoen Keskikylän asemakaava- ja osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Inventoinnin pohjalta on mahdollista tunnistaa arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvät mahdolliset suojelutarpeet ja kaavaratkaisun vaikutukset.
Tutkimuksen tekijä	Sweco Finland Oy, FM Laura Ohenoja
Kenttätyön ajankohta	5.–7.5.2025
Alueen laajuus	Osayleiskaava-alue noin 430 ha Asemakaava-alue noin 140 ha
Työn tilaaja	Hyperco Oy
Dokumentointi- ja löytöaineiston arkistointitiedot	Alkuperäiset valokuvat: Sweco Finland Oy
Aiemmat arkeologiset inventoinnit	Sarkkinen M. 1997: Pyhäjoki. Inventointi 1997. Jussila T. & Sepänmaa T. 2013: Siikajoki-Kokkola voimajohtolinjan muinaisjäänösinventointi 2013. Mikroliitti Oy.

Kansikuva: Liminkaoja, kuvattu luoteeseen.
Valokuvat: Laura Ohenoja

Kartat inventointialueesta

Kartta 1. Keskikylän asemakaava- ja osayleiskaava-alueiden sijainti, mittakaava 1:70 000. Taustakartta: Maanmittauslaitos.

Kartta 2. Osayleiskaava-alueen rajausta violetilla katkoviivalla ja asemakaava-alue punaisella katkoviivalla. Inventoidut kohteet merkitty karttaan punaisilla ympyröillä. Mittakaava 1:15 000. Taustakartta: Maanmittauslaitos.

1 Johdanto

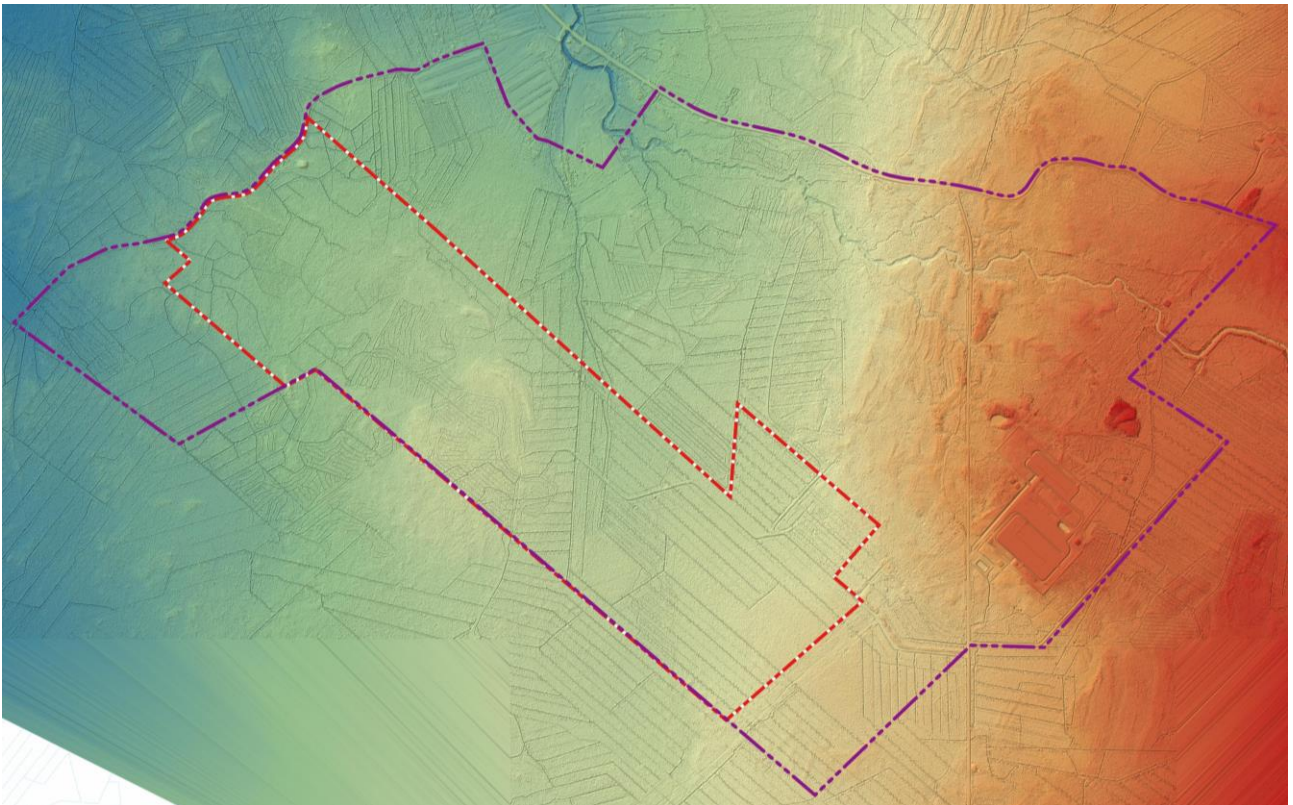
Pyhäjoen kunta ja Hyperco kehittävät Keskikylän Valkeuden sähköaseman läheisyyteen osayleiskaavaa ja asemakaavaa, jolla osoitetaan laajan teollisuuden alueet. Hyperco Oy tilasi arkeologisen selvityksen kaava-alueille Sweco Finland Oy:ltä. Selvitystyössä laaditaan osayleiskaava ja asemakaavatasoinen arkeologinen inventointi, jonka pohjalta on tarkoitus tunnistaa muinaisjäännöskohteisiin liittyvät mahdolliset suojelutarpeet sekä kaavaratkaisun vaikutukset arkeologiseen kulttuuriympäristöön.

Inventoitu selvitysalue on laajuudeltaan noin 430 ha. Ennen inventointia osayleiskaava-alueelta tunnettiin yksi mahdollinen muinaisjäännös Pöytäpuu (1000054887) tervahauta. Lähin tunnettu kiinteä muinaisjäännös Hautalankangas (6250100129), kivikautinen asuinpaikka, sijaitsee hankealueen ulkopuolella noin 1,3 kilometrin etäisyydellä.

Inventoinnin toteutti Sweco Finland Oy:n arkeologi (FM) Laura Ohenoja. Maastotyöt suoritettiin toukokuussa 2025.

2 Tietoa tutkimusalueesta

Kaava-alueet sijaitsevat Pyhäjoen keskustasta noin 14,5 kilometriä itään Keskikylän eteläpuolella. Suunnittelualueen maaperä on pinnan muodoiltaan melko tasaista, ja sen etelä- ja keskiosa on soistunutta. Huomattava osa alueesta on metsätalouskäytössä, ja yli puolet on ojitettu. Asemakaavan alue on suurelta osin avohakkuuaukeaa. Länsipuolella on muutamia avokallioalueita, jotka ovat tasaisia maanpinnan tasossa olevia. Pohjoisosassa Liminganojan ja Vihannintien välissä, sijaitsee noin 6,5 hehtaarin luonnonsuojelualue. Selvitysalueen korkeudet vaihtelevat 55–70 metriä merenpinnan yläpuolella (mpy).

Kartta 3. Ote Maanmittauslaitoksen 5p-laserkeilausaineistosta. Aineisto Pyhäjoki 2024.

Liminkaoja. Kuvattu luoteeseen.

Selvitysalueen pohjoisosassa olevaa luonnonsuojelualuetta. Kuvattu etelään.

Avohakkuualueutta Julkukaaran ympäristössä. Kuvattu pohjoiseen.

Ojitettua metsätalousaluetta selvitysalueen länsipuolella. Kuvattu itään.

Selvitysalueen länsiosissa metsäinen maasto oli pääosin kosteaa ja pohjakaasvillisuutena tiehää suopursua ja muuta varpukasvillisuutta. Kuvattu pohjoiseen.

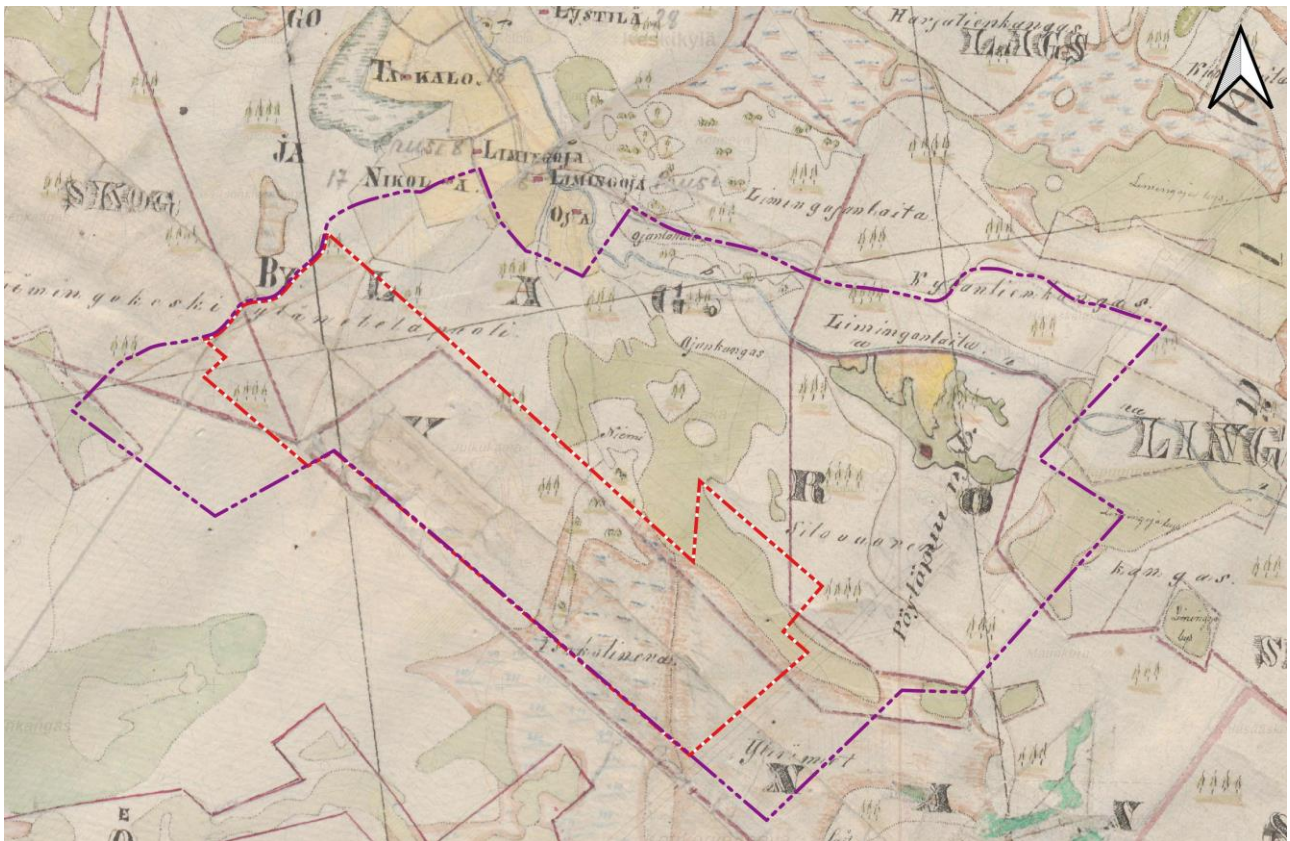
Kallioista maastoa suunnittelualueen länsiosassa. Kuvattu etelään.

Kiinteä maanviljelyasutus alkoi levitä Pyhäjoen varteen 1500-luvun puolivälissä, ja asutus keskittyi joen varrelle aina 1800-luvulle saakka. Asutus on 1800-luvulta saakka sijainnut suurin piirtein samoilla paikoilla kuin nykyäänkin.

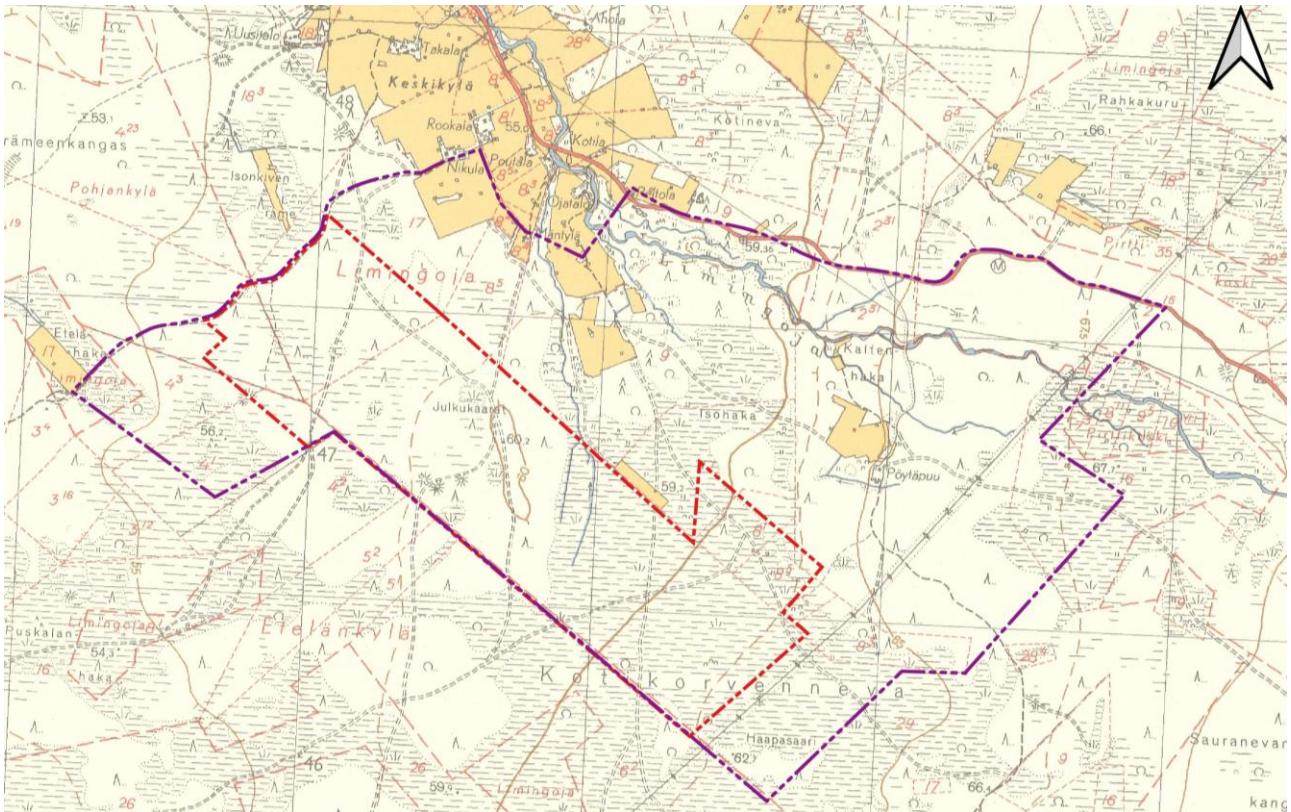
Vuoden 1845 pitäjänkarttaan merkitty Pöytäpuun talo sijaitsi osayleiskaava-alueella. Pöytäpuun tila on autioitunut 2000-luvun puolella. Kartta-aineiston tarkastelun perusteella muuten suunnittelualueella ei ole sijainnut historiallisen ajan asutusta. Alueen luoteiskulmassa sijaitsevat osa Ojatalon ja Nikulan pelloista ja alueella on sijainnut useampia niittylatoja. 1940–50-lukujen kartoissa ja ilmakuvissa näkyy useita latoja. Suurin osa latoista on purettu vuoteen 1964 mennessä, kosteikkojen ja metsäalueiden ojituksien yhteydessä.

Tervanpoltto lisääntyi 1700-luvulla ja kukoisti 1800-luvulla. Se oli merkittävä sivuelinkeino seudulla, ja sitä varten perustettiin tervayhtiöitä, joissa osakkaina saattoi olla useita taloja. Kotitarpeisiin poltettiin vielä pieniä määriä tervaa 1900-luvulla.

Suunnittelualueen pohjoisosan halki kulkeva Liminkaoja on toiminut aikanaan uittoväylänä. Sahateollisuuden kasvu alkoi 1800-luvulla, jonka seurauksena sahatukkien kysyntä kasvoi voimakkaasti.

Ote vuoden 1845 pitäjänkartasta, jonka päälle asemoituna asema- ja osayleiskaava-alueet.

Ote maanmittauslaitoksen 1954 peruskartasta, jonka päälle asemoituna asema- ja osayleiskaava-alueet.

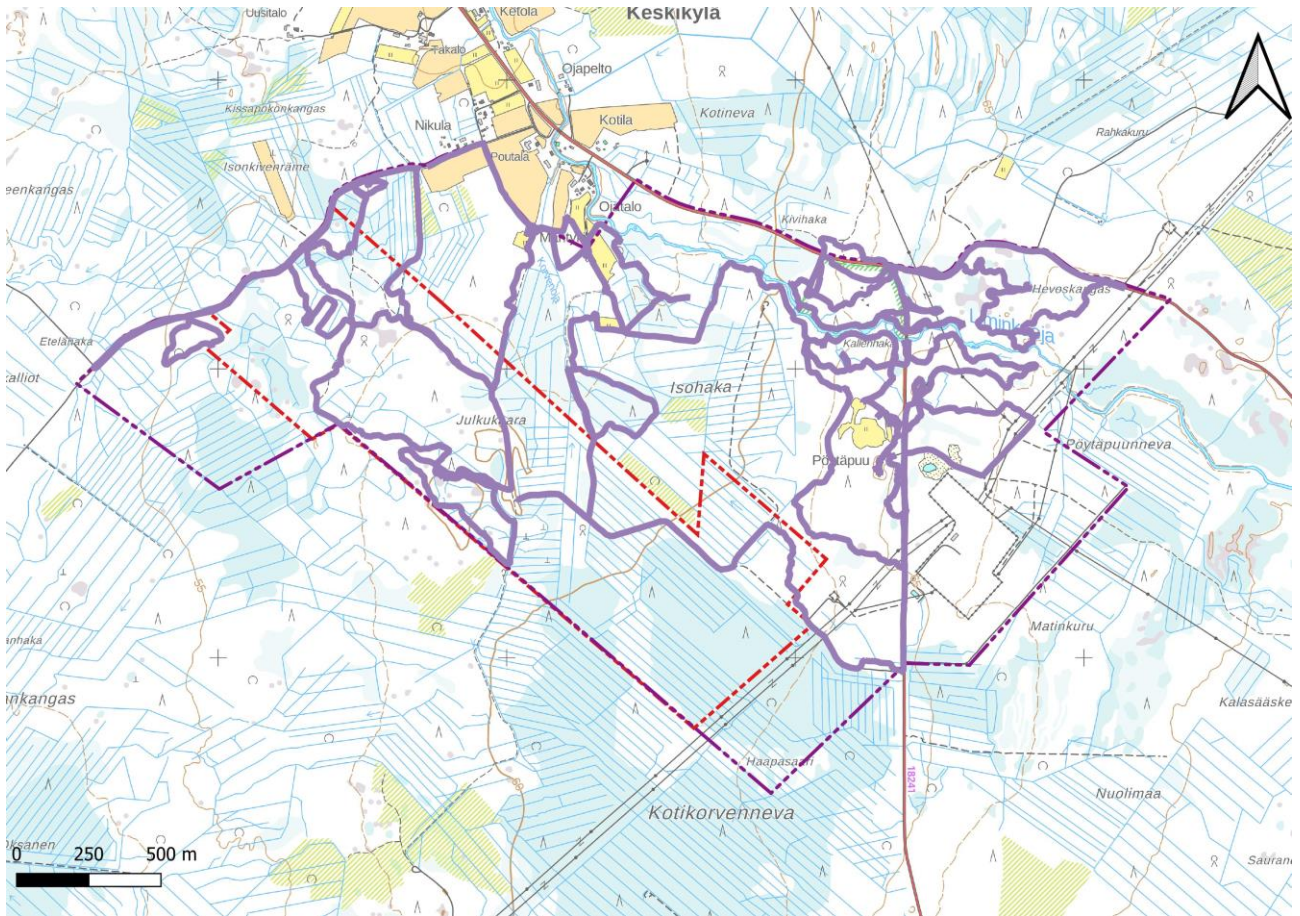
3 Menetelmät ja inventointi

Inventoinnin taustavaiheessa tutustuttiin kaava-alueella ja sen läheisyydessä sijaitseviin aiemmin tunnettuihin arkeologisiin kohteisiin sekä alueen aiempiin arkeologisiin tutkimuksiin. Lähteenä käytettiin Museoviraston ylläpitämää kulttuuriperinnön palveluikkunaa. Taustatyössä tarkastettiin alueelta Maanmittauslaitoksen tuottama 5p-laserkeilausaineisto, historialliset ilmakuvat, GTK:n maaperäkartat sekä Kansallisarkiston digitoidut vanhat kartat.

Inventoinnin maastotyöt kestivät 3 henkilötyöpäivää ja se tehtiin toukokuussa. Maastotyöt painottuivat taustaselvityksessä arkeologisten kohteiden kannalta potentiaalisiksi arvioiduille alueilla. Kaava-alueen suunnittelussa ei ollut maankäytön muutoksen alueita. Inventointi painoittui kuivemmille ojittamattomille metsäalueille. Ympäristössä havainnointiin topografiaa sekä maanpinnalle erottuvia rakenteita. Potentiaalisiksi katsotuilla alueilla otettiin kairalla maanäytteitä.

Inventoinnissa tarkastettiin mahdollinen muinaisjäännös Pöytäpuu (1000054887) tervahauta.

Maastossa tehdyt havainnot dokumentoitiin valokuvoin ja muistiinpanoin. Arkeologisten kohteiden sijaintitieto tallennettiin maastossa käsi GPS-laiteella (Garmin GPSMAP 67i), jonka mittatarkkuus on noin 5–10 metriä.

Kartta 3. Maastossa tarkastetut alueet. Mittakaava 1:15 000. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2025.

4 Havainnot

Maastossa tarkastettiin Pöytäpuun mahdollinen muinaisjäännös. Kohde on 5p-laserkeilausaineistolla paikannettu tervahauta, joka maastossa varmennettiin tervahaudaksi. Kohde sijaitsee Pöytäpuun pihapiirin läheisyydessä ja on mahdollisesti ollut tilan käytössä.

Lisäksi maastossa havaittiin yksi uusi arkeologinen kohde kuoppakohde, jonka tarkempi luonne ei selvinnyt maastossa.

Kohdeluettelo

<i>MJ-tunnus</i>	<i>Kohde</i>	<i>Laji</i>	<i>Tyyppi</i>	<i>N</i>	<i>E</i>
<i>1000054887</i>	<i>Pöytäpuu</i>	<i>kiinteä muinaisjäännös</i>	<i>työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat</i>	<i>P: 7146809</i>	<i>I: 382347</i>
<i>uusi kohde</i>	<i>Liminkaoja</i>	<i>kiinteä muinaisjäännös</i>	<i>maarakenteet, kuopat</i>	<i>P: 7147336</i>	<i>I: 381866</i>

Selvitysalueen koillisosassa Liminkaojan pohjoispuolella maastossa oli kivijonolatomuksia. Kiviä on ladottu kahteen riviin, niiden välinen alue raivattu ja tasainen. Kivijonon korkeus vaihteli noin 50 cm ja 1,5 m välillä. Suorana viivana kulkeva raivattu alue ja sitä reunustavat kivijonot erottuvat 5p-laserkeilausaineistossa. Kyseessä on vanha sähkölinja. Historiallisissa kartoissa linja on merkitty vuoden 1954 peruskarttaa, mutta historiallisissa ilmakuvissa sitä ei ole havaittavissa vuonna 1947, joten linja on rakennettu 1940-luvun lopussa tai 1950-luvun alussa. Se on purettu 1960-luvun lopun ja 1980-luvun välillä. Samankaltaisia kiviraivauskasoja on myös Pöytäpuun tilan eteläpuolella vanhan tien reunoilla.

Kiviraivauskasaa Liminkaojan pohjoispuolella. Kuvattu länteen.

Liminkaojan eteläpuolella maastossa havaittiin kolmion muotoinen pystyyn nostettu kivi (P: 7147182,6 I: 381993,2), johon on kaiverrettu numero 177. Kyseessä on edelleen käytössä oleva rajakivi.

Käytössä oleva rajakivi Liminkaojan rannassa. Kuvattu etelään.

5 Kohdetiedot

Pöytäpuu

<i>Mj-tunnus</i>	1000054887	<i>Laji</i>	kiinteä muinaisjäännös
<i>Tyyppi</i>	työ- ja valmistuspaikat	<i>Tarkenne</i>	tervahaudat
<i>Ajoitus</i>	historiallinen	<i>Sijainti</i> <i>ETRS-TM35FIN</i>	P: 7146809 I: 382347
<i>Korkeus</i> <i>merenpinnasta,</i> <i>alin (m):</i>	62,5	<i>Korkeus</i> <i>merenpinnasta, ylin</i> <i>(m):</i>	65
<i>Paikkatietoselite</i>	<i>5p-laserkeilausaineisto</i>		

Taustatiedot

Kulttuuriympäristön palveluikkunan tiedot kohteesta: *Maanmittauslaitoksen tuottaman 5p-laserkeilausaineiston perusteella paikalla on tervahauta. Kohdetta ei ole tarkastettu maastossa.*

Tervahauta on hyvin todennäköisesti ollut Pöytäpuun tilan käytössä, koska se sijaitsee pihapiirin läheisyydessä. Pöytäpuun talo on merkitty vuoden 1845 pitäjänkartalle.

Ympäristön kuvaus

Tervahauta sijaitsee Pöytäpuun käytöstä poistuneen pihapiirin läheisyydessä, noin 140 metriä päärakennuksesta pohjoiseen. Kohteen itäpuolella on tienpohja ja länsipuolella käytöstä poistunutta peltoaluetta. Tervahaudan ympäristössä kasvaa kuusimäntymetsää. Pohjakasvillisuutena pääasiassa sammalta ja puolukanvarpua.

Kohteen kuvaus

Tervahauta erottuu maastossa noin metrin korkuisena kumpareena, jonka alueella kasvaa hieman tiheämmin kuusta. Halkaisijaltaan tervahauta on 13,7 metriä. Selkeää rännirakennetta ei tervahaudassa ole havaittavissa. Tervahautaa kiertää ojamainen kaivanto ja sekä useampia kuoppamaisia kaivantoja.

Pöytäpuu tervahauta, kuvattu länteen.

Mittakaava 1:1 500. Taustakartta: Maanmittauslaitos 2025.

Liminkaoja

<i>Mj-tunnus</i>	uusi kohde	<i>Laji</i>	kiinteä muinaisjäännös
<i>Tyyppi</i>	maarakenteet	<i>Tarkenne</i>	kuopat
<i>Ajoitus</i>	-	<i>Sijainti</i> <i>ETRS-TM35FIN</i>	P: 7147336 I: 381866
<i>Korkeus</i> <i>merenpinnasta,</i> <i>alin (m):</i>	57,2	<i>Korkeus</i> <i>merenpinnasta, ylin</i> <i>(m):</i>	60
<i>Paikkatietoselite</i>	5p-laserkeilausaineisto		

Ympäristön kuvaus

Kohde sijaitsee Liminkaojan länsipuolella noin 10 metrin päässä. Kuoppa on tehty hiekkaiseen kivettömään maahan virtaavan veden läheisyyteen. Ympäristössä kasvaa kuusimetsää ja pohjakasvillisuutena sammalta sekä puolukkaa. Kuopassa otetussa maanäytteessä paksu maannos.

Kohteen kuvaus

Kuoppa on ympyrän muotoinen reilu metrin halkaisijaltaan ja kapenee kohti pohjaa. Syvyys noin 0,4 m. Kuopan ympäristöllä ei ole valjeja. Kuopan sisäpuolella havaittavissa kaksoismaannos. Kuopan reunalta otetussa maanäytteessä hieman hiiltä, mutta kuopan sisäpuolelta sitä ei havaittu. Kuopan merkitys ei selvinnyt maastotarkastuksessa. Ympäristössä ei havaittu muita kuoppia tai kohteita.

Kuoppakohde, kuvattu koilliseen.

Mittakaava 1:800. Taustakartta Maanmittauslaitos 2025.

6 Lähteet

Kartat:

Kansallisarkisto

Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma)

1a.* Pitäjänkartasto (1749-1917)

2432 08 1a.* -/- - Pyhäjärvi, Merijärvi. Vuosi 1845.

Maanmittauslaitos

Vanhat painetut kartat

Karttalehti 2432 08 Pyhäjoki vuosi 1954.

Karttalehti 2432 08 Pyhäjoki vuosi 1963.

Karttalehti 2432 08 Pyhäjoki vuosi 1980.

Laserkeilausaineisto

Laseraineisto 5p. Pyhäjoki 2024.

Digitaaliset lähteet:

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna: <https://www.kyppi.fi>

Museovirasto, karttapaikka: <https://kartta.museoverkko.fi/>

Vanhat kartat: <https://vanhatkartat.fi/#9.5/65.0088/25.4691>

GTK. Maankamara: <https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, paikkatietoikkuna, historialliset ilmakuvat:

https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/?zoomLevel=1&coord=525406_7159061&mapLayers=801+100+default,3400+100+ortokuva:indeksi×eries=1950&noSavedState=true&showIntro=false&lang=fi

